

*Кисельова О. І.,**кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки Сумського державного університету**Гуркіна О. О.,**студентка юридичного факультету Сумського державного університету*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СВЯЩЕНОСЛУЖИТЕЛІВ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню проблематики соціального забезпечення священнослужителів. В статті розглянуто пенсійне забезпечення священнослужителів, визначено підстави та порядок виплати державної та страхової допомоги. Здійснено аналіз соціального забезпечення священнослужителів в зарубіжних країнах, пропонується враховувати зарубіжний досвід в Україні.

Ключові слова: соціальне забезпечення, пенсійне забезпечення, державна соціальна допомога, страхова допомога.

Постановка проблеми. Зі здобуттям Україною незалежності та звільненням від радянської атеїстичної ідеології, релігійна свобода була визнана невід'ємним правом кожної людини. Вільно поширилися релігійні організації та було зупинено ущемлення прав священнослужителів. Проте досі актуальним питанням залишається правове регулювання соціального забезпечення священнослужителів.

Стан наукової розробки. Питанням, пов'язаним з державним забезпеченням конституційних прав священнослужителів та свободою релігії, займалися у свої наукових доробках В. Ренчка, В. Єленський, В. Бондаренко, О. Киричук й інші. Проблему визначення статусу військових священнослужителів і встановлення інституту військових священників розкривали вчені: Р. Сергєєв, І. Шугальова, Н. Вітрук, Н. Тищенко й інші. Проте науковці не розглядали питання соціального забезпечення священнослужителів.

Метою дослідження є аналіз правового регулювання соціального забезпечення священнослужителів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно зі ст. 21 Конституції України усі люди є вільними та рівними у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними. Ст. 35 Основного закону регламентує, що кожен має право на свободу світогляду і віросповідання. Це право включає свободу сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої, безперешкодно відправляти одноособово чи колективно релігійні культу і ритуальні обряди, вести релігійну діяльність. [1]. Таким чином, громадяни України є рівними перед законом і мають рівні права в усіх галузях економічного, політичного, соціального і культурного життя, незалежно від їх ставлення до релігії. Будь-яке пряме чи непряме обмеження прав, встановлення прямих чи непрямих переваг громадян залежно від їх ставлення до релігії не допускається. Тому права і інтереси священнослужителів, церковнослу-

жителів та осіб, які працюють у релігійних організаціях на виборних посадах, гарантуються державою, як і для інших категорій населення.

Отже, хоча церкву відділено від держави, проте священнослужителі мають беззаперечне право на соціальний захист. Підтверджує це і ст. 46 Конституції України, відповідно до якої громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом. Це право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення; створенням мережі державних, комунальних, приватних закладів для догляду за непрацездатними. Пенсії, інші види соціальних виплат та допомоги, що є основним джерелом існування, мають забезпечувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законом [1].

Підґрунтя умов виплати пенсій священнослужителям встановлює Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації». Згідно зі ст. 28 цього Закону громадяни, які працюють у релігійних організаціях, створених ними підприємствах, закладах на умовах трудового договору, а також священнослужителі, церковнослужителі та особи, які працюють у релігійних організаціях на виборних посадах, підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню на умовах і в порядку, встановлених законодавством про загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

Релігійні організації, їх підприємства та заклади, а у випадках, передбачених законом, також і працівники цих організацій, підприємств, закладів сплачують страхові внески до Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття, Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України, Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, а також збір на обов'язкове державне пенсійне страхування до Пенсійного фонду України в порядку і розмірах, установлених законодавством.

Усім громадянам, які працюють у релігійних організаціях, їх підприємствах і закладах, державна пенсія призначається і виплачується на загальних підставах відповідно до законодавства [5].

Проаналізуємо пенсійне забезпечення, державні соціальні допомоги та страхові допомоги для священнослужителів.

Пенсійне забезпечення. Сьогодні в Україні у більшості представників конфесій зарплату визначають різні церкви і релігійні організації. Будь-яка релігійна організація незалежно від конфесії створюється із правом юридичної особи. Якщо вона має найманих працівників, то є платником страхових внесків до Пенсійного фонду України, а її наймані працівники отримують стаж до своєї пенсії.

У солідарній системі призначаються такі пенсійні виплати:

1. Пенсія за віком.

За загальним правилом особи мають право на призначення пенсії за віком після досягнення віку 60 років та наявності страхового стажу не менше 15 років.

Мінімальний розмір пенсії за віком за наявності у чоловіків 35 років, а у жінок 30 років страхового стажу встановлюється в розмірі прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, визначеного законом. За наявності страхового стажу меншої тривалості, пенсія за віком встановлюється в розмірі, пропорційному наявному страховому стажу, виходячи з мінімального розміру пенсії за віком.

2. Пенсія по інвалідності.

Пенсія по інвалідності призначається в разі настання інвалідності, що спричинила повну або часткову втрату працездатності внаслідок загального захворювання (в тому числі каліцтва, не пов'язаного з роботою, інвалідності з дитинства) за наявності страхового стажу.

Пенсія по інвалідності, залежно від групи інвалідності, призначається в таких розмірах: інвалідам I групи – 100 відсотків пенсії за віком; інвалідам II групи – 90 відсотків пенсії за віком; інвалідам III групи – 50 відсотків пенсії за віком.

3. Пенсія у зв'язку з втратою годувальника.

Пенсія у зв'язку з втратою годувальника призначається непрацездатним членам сім'ї померлого годувальника, які були на його утриманні, за наявності в годувальника на день смерті страхового стажу, який був би необхідний йому для призначення пенсії по III групі інвалідності, а в разі смерті пенсіонера – незалежно від тривалості страхового стажу. При цьому дітям пенсія у зв'язку з втратою годувальника призначається незалежно від того, чи були вони на утриманні годувальника.

Пенсія у зв'язку з втратою годувальника призначається в розмірі: на одного непрацездатного члена сім'ї – 50 відсотків пенсії за віком померлого годувальника; на двох та більше непрацездатних членів сім'ї – 100 відсотків пенсії за віком померлого годувальника, що розподіляється між ними рівними частками.

Дітям-сиротам пенсія у зв'язку з втратою годувальника призначається в розмірах, визначених частиною першою цієї статті, виходячи з розміру пенсії за віком кожного з батьків [3].

Священнослужителі беруть добровільну участь у системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

Отже, пенсійне забезпечення священнослужителів залежить від того, де особа була працевлаштована. За священнослужителів релігійні організації сплачують внески

на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування у розмірі 36,76% із суми фактичних витрат на оплату їх праці, що включають витрати на виплату основної і додаткової заробітної плати та інших заохочувальних та компенсаційних виплат. Варто також зауважити, що діяльність релігійних організацій належить до I класу видів економічної діяльності за класами професійного ризику виробництва.

Інша річ, якщо священник у релігійних організаціях не має статус найманого працівника. Проте така особа може брати участь у системі недержавного пенсійного забезпечення. Це складова частина системи накопичувального пенсійного забезпечення, яка ґрунтується на засадах добровільної участі фізичних та юридичних осіб, крім випадків, передбачених законами, у формуванні пенсійних накопичень з метою отримання учасниками недержавного пенсійного забезпечення додаткових до загальнообов'язкового державного пенсійного страхування пенсійних виплат [4].

Наприклад, зараз популяризується для священнослужителів недержавний пенсійний фонд «Покрова», започаткований Українською греко-католицькою церквою.

Державна соціальна допомога. Якщо ж священнослужитель не має трудового та страхового стажу, досяг віку 63 роки, то згідно з Законом України «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам» йому надається державна соціальна допомога.

Так, ст. 6 цього Закону встановлює, що священнослужителям, церковнослужителям та особам, які протягом не менше десяти років до введення в дію Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» займали виборні або за призначенням посади у релігійних організаціях, офіційно визнаних в Україні та легалізованих згідно з законодавством України, за наявності архівних документів відповідних державних органів та релігійних організацій або показань свідків, які підтверджують факт такої роботи, – 50 відсотків розміру прожиткового мінімуму [2].

Державна соціальна допомога особам, які не мають права на пенсію, призначається довічно.

Страхові допомоги. Священнослужителі мають право на страхові допомоги у зв'язку з безробіттям, нещасним випадком чи професійним захворюванням, у разі тимчасової втрати працездатності, лише якщо релігійні організації, їх підприємства та заклади, а у випадках, передбачених законом, також і працівники цих організацій, підприємств, закладів сплачують страхові внески до Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття, Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України, Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності.

Більш розвиненим є досвід зарубіжних країн щодо питання соціального забезпечення священнослужителів. Так, в Італії управлінням соціальними внесками католицьких священників і духовенства інших конфесій та виплатою пенсій займається спеціальний церковний фонд (Fondo clero), який діє у межах відповідного Закладу соціального забезпечення. З 2000 року до цього фонду належать також священники, які не мають італійського громадянства, але працюють в єпархіях країни. Цей фонд не

охоплює монахів (езуїтів, бенедиктинців, і т. д.), оскільки вони не підлягають Конференції Єпископату Італії, яка уклала угоду про систему регулювання пенсій для священників із Закладом соціального забезпечення. Відповідно до правил, що діють з 2003 року, право на отримання пенсії із цього фонду надається у віці після 68 років. Прибуток єпархіальних священників, яких в Італії 38 000, становить, згідно з висновками Конференції Єпископату, від 883 до 1376 євро.

У Німеччині священники мають статус рівний зі статусом державних службовців та мають пенсійне забезпечення. Державним чиновникам держава сплачує пенсію, а священникам та пасторам – Церква. Внески потрапляють на церковні пенсійні фонди (Pensionsfond, Versorgungskasse) незалежно від пенсійної системи держави.

Церква виплачує зарплати і пенсії священникам і пасторам тільки з власних засобів. Основним джерелом доходів Церкви є церковний податок, що стягується з членів релігійної спільноти. Сьогодні в більшості з 16 німецьких федеральних земель церковний податок становить 9 відсотків, а в Баварії та Баден-Вюртемберзі – 8 відсотків.

Після виходу на пенсію, як англіканські, так і католицькі, священники, отримують пенсію державну і церковну, залежно від стажу і віку. Ані Англіканська Церква, яка є державною Церквою, ані Католицька Церква не має державних субсидій [6].

У Білорусії дане питання регламентує закон «Про свободу совісті та релігійні організації». Ст. 35 даного закону встановлює, що громадяни, які працюють у релігійних організаціях, а також священнослужителі підлягають соціальному забезпеченню і обов'язковому державному соціальному страхуванню відповідно до законодавства Республіки Білорусь. Релігійні організації роблять відрахування до відповідних фондів у порядку і розмірах, встановлених законодавством Республіки Білорусь [7].

У Чехії пенсії духовенства розраховують таким же чином, як й інші державні пенсії, і тому вони залежать від індивідуального середнього заробітку за останні 30 років. Не існує жодного спеціального фонду для пенсіонерів-священників, католицькі священники і духовенство інших релігійних спільнот отримують від держави пенсію як винагороду. Духовенство в Чехії трактують як працівників бюджетної сфери, але їхні доходи є дещо нижчими, ніж офіційних осіб і становлять в середньому 70 відсотків (близько 16 тисяч крон, тобто 2750 злотих). Тому їхні пенсії є також меншими.

У Франції католицькі священники, як і духовенство інших конфесій, такі як ісламські імами, або буддистські монахи, з 1979 року мають пенсію від держави. Створені окремі забезпечення, що відповідають за релігійний культ, так звані *Savimas*. Поряд з дуже маленькою державною пенсією (350-650 євро), священники отримують додаток до пенсії, що виплачує безпосередньо єпархія. В цілому, загальна сума мінімальної пенсії католицького духовенства становить близько 880 євро на місяць.

У Бельгії священники отримують зарплату від держави, а доходи зростають залежно від становища – від 1600 євро до 8400 євро на місяць для єпископа. Низькі зарплати є однаковими для духовенства інших конфесій. Держава платить пенсії духовенству. Їхній розмір дорівнює останній зарплаті [6].

У Росії пенсійне забезпечення священнослужителів є майже тотожним до української практики. Так, періоди роботи священнослужителів у релігійних організаціях та участі їх у здійсненні релігійних обрядів до набрання чинності закону Російської Федерації «Про свободу віросповідань» зараховуються до загального трудового стажу в разі підтвердження зазначених періодів документами у загальнозстановленому порядку [8].

У США духовенство різних конфесій отримує державні пенсії та церковні, а також має різні індивідуальні пенсійні плани. Католицькі священники в США, як і всі громадяни, платять податки у державний фонд соціального забезпечення (Social Security) і тому мають право на державну пенсію. Оскільки вона невелика – як правило, менше, ніж 1000 доларів на місяць – священники отримують також пенсії з пенсійного фонду Церкви. Її розмір залежить від єпархії, але в середньому становить 2000 доларів на місяць. Фонд складається з доходів священників, відповідно з їхньої пастирської діяльності та Церкви. Церква також допомагає священникам у відставці покривати медичні витрати. На схожих засадах пенсію отримують також більшість пасторів Протестантських Церков, до яких належить переважна більшість жителів США. На додаток до фонду соціального забезпечення більшість пасторів отримує пенсію від пенсійних планів своїх церков, тому що пастори також утримують сім'ї. Деякі священники і пастори мають також індивідуальні пенсійні рахунки різного типу, як і багато світських громадян Сполучених Штатів [6].

Отже, в Україні пенсійне забезпечення священнослужителів здійснюється у солідарній системі. Проте постає проблема щодо виплати пенсій церковнослужителям, які не перебувають з релігійними організаціями в трудових відносинах. Для таких осіб існує система недержавного пенсійного забезпечення, прикладом якого є вищезгаданий недержавний пенсійний фонд «Покрова», також їм надається державна соціальна допомога.

Висновки. Таким чином, соціальне забезпечення священнослужителів України у порівнянні з іноземним духовенством знаходиться на низькому рівні. Відсутній єдиний законодавчий акт, який би регулював дане питання. Ми пропонуємо прийняти окремий нормативно-правовий акт, який би систематизував та регулював соціальне забезпечення священнослужителів.

Література:

1. Конституція України від 28.06.1996 // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – 141 с.
2. Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам : Закон України від 18.05.2004 № 1727-IV// Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2004. – № 33–34. – Ст. 404.
3. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 № 1058-IV// Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – № 49–51. – Ст. 376.
4. Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України від 09.07.2003 № 1057-IV// Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – № 47–48. – Ст. 372.
5. Про свободу совісті та релігійні організації: Закон України від 23.04.1991 № 987-XII// Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР). – 1991. – № 25. – Ст. 283.
6. Заробітна плата, пенсії і податки духовенства в різних країнах світу// [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://archive.catholicnews.org.ua/zarobitna-plata-pensiyi-i-podatki-dukhovenstva-v-riznikh-kra#point>.

7. О свободе совести и религиозных организациях: Закон Республики Беларусь от 17 декабря 1992 г. № 2054-ХІІ// [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://pravo.by/main.aspx?guid=3871&p0=v19202054&p2={NRPA}>.
8. Об оценке пенсионных прав граждан из числа священнослужителей: письмо Пенсионного фонда РФ в территориальные органы ПФР от 18.04.2005 № ЛЧ-25-26/3935/ [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.patriarchia.ru/db/text/162239.html>.

Киселёва Е. И., Гиркина Е. А. Правовое регулирование социального обеспечения священнослужителей

Аннотация. Статья посвящена исследованию проблематики социального обеспечения священнослужителей. В статье рассмотрено пенсионное обеспечение священнослужителей, определены основания и порядок выплаты государственных и страховых пособий.

Осуществлен анализ социального обеспечения священнослужителей в зарубежных странах, предложено учитывать зарубежный опыт в Украине.

Ключевые слова: социальное обеспечение, пенсионное обеспечение, государственные социальные пособия, страховые пособия.

Kiseleva O., Hyrkina O. The legal regulation of a social welfare of the clergy

Summary. The article investigates the problems of social security clergy. The article considers the clergy pensions, defined grounds and procedure for payment of public and insurance benefits. The analysis of social welfare clergy in foreign countries, it is proposed to take into account international experience in Ukraine.

Key words: social security, pensions, state social benefits, insurance benefits.